

1979-től jelentős átalakuláson ment keresztül az *Új Forrás*. Évente már hatszor jelenhetett meg (a korábbi három helyett), főállású munkatársakat foglalkoztatott, különálló szerkesztőségi helyiséget kapott. (Igaz, állandó megfigyelőt is, de hát ezt tudta

84 Monostori Imre

PÖRÖS GÉZA, MAGYAR FILM, VALÓSÁG

mindenki, nem is okozott ez a szépséghiba semmilyen nehézséget.) Kitűnő érzékű szerkesztőtárs elődeim, illetve ettől kezdve kollégáim, Payer István főszerkesztő és Sárándi József főmunkatárs láza-

san tervezték a különböző változtatásokat, újításokat, a folyóirat új struktúráját, szellemiségét, műfaji érzékenységét, a közlés súlypontjait és minden ehhez hasonló ideát és ötletet, amelyeket egy lelkes és koncepciózus szerkesztőségi stáb ilyenkor megvalósítani igyekszik. Jómagam is – még külső munkatársként, de már a „Valóság” rovat szerkesztőjeként – a jelenbeli és múltbeli magyar valóság egy-egy része, szelete vizsgálatának előtérbe kerülését szorgalmaztam (elsősorban a történelem, a szociográfia, az irodalomtörténet a forrástanulmányok, valamint a helyismeret-helytörténet vonatkozásaiban). A belső támogatást megkaptam ehhez, aztán jöttek már a külső személyek is. Kisebb részben örököltém a szerzőket (örömmel), nagyobb részben már az én fölkerésemre dolgoztak

Kézenfekvő, hogy ebbe a végtelenített munkatervbe nagyon illettek a korabeli magyar filmek (annál is inkább, mivel korábban csak kevésé voltak jelen a lapon belül – ilyen volt például Tarján Tamás hosszú dolgozata egy-némely, „fiataloknak” és fiatalokról szóló magyar filmről az 1973/2. számunkban –), különös tekintettel az éppen akkor erősen felfelé ívelő magyar dokumentum-játékfilmek problémavilágának, maguk után hagyott felkavaró légkörének és formanyelvének értelmezéseire. Pörös Géza – a Népművelési Intézet, majd a Budapest Filmstúdió, aztán az OSZK munkatársa – könnyen utat talált az *Új Forráshoz* már csak a jeles rendező, Dárday István és főszerkesztőnk régebbi barátságának – talán távoli rokonságának? – segítségével is. Illetve nemcsak utat talált, de itt is maradt mintegy másfél évtizedig (nagyjából a Duna Televízióhoz kerüléséig) – igaz, két sorozatban, négy év szünettel –, megteremtve egy irodalmi folyóiratokban kevésé megszokott sajátos műfajt: a részletes, szakszerű filmelemzést, illetve a hosszú, érdemi kérdéseket taglaló filmes interjút az éppen aktuális magyar film, filmek rendezőivel általában egy-egy portréfotóval. A szóban forgó mintegy másfél évtizedben Pörös összesen csaknem harminc filmes „anyagával” erősítette, gazdagította folyóiratunkat. (Irodalomtörténeti jelentősége volt még

ugyanebben az időperiódusban a Tasi József által készített interjúorozatnak, a kettő hosszú időn át együtt futva értékhitelességet is jelentett az *Új Forrás* számára végig a nyolcvanas években s még a kilencvenes évek egy részében is. Úgyszintén emelték az érdeklődést – legalábbis helyben – Kádár Péter [később Kovács Lajos és Dankó József] interjú riportjai, amelyekben a megyei vagy az innen induló, ide kötődő írókat, költőket mutatták be. Ezekhez a sorozatokhoz csatlakoztak Móser Zoltán beszélgetései a néprajz, népzene határon túl élő kutatóival, továbbá Gülch Csaba interjúi nyugaton élő magyar írókkal [például Fejtő Ferencsel], Tóth László sok részből álló beszélgetéssorozata szlovákiai és honi költőkkel, irodalmárokkal – ennek egy részét 1996-ban könyvként is megjelentettük *Szó és csend* címmel –, és még jó néhány egyedi beszélgetés fontos témákról, ismert személyiségekkel. Szervesen ide illeszkedtek Wehner Tibor beszélgetéssorozatai képzőművészekkel a nyolcvanas években és a kilencvenes évek közepén. [Ebből is született válogatott kötet.] Látható, hogy az interjú mint műfaj mint valóságmegragadó és rögzítő eszköz, lehetőség – az olvasók szerették – úgyszólván állandóan a kínálatunk között szerepelt. Nagy kár, hogy se a Tasi-, se a Pörös-sorozatot nem jelentettük meg külön kötetben – rohant az idő. Igaz, Pörös Gézának a megyei könyvtár és az *Új Forrás* adta ki 1991-ben a Krzysztof Zanussi lengyel filmrendező addigi munkásságáról szóló kötetét *Illuminációk* címmel, de hát ez mégsem ugyanaz.)

Pörös Géza és a magyar (valamint a lengyel) film kapcsolata régebbi keletű volt természetesen, kezdeti munkái az *Új Forrás*ban filmelemzések (tehát nem filmkritikák, hanem elemzések) voltak. Első itteni tanulmánya Dárday István és Szalai Györgyi csaknem ötórás *Filmregény* című alkotásáról szól, alapos, gondos elemzéssel: eligazító, beavató érvénnyel. (1978/2.) Ez az „eligazító” és beavató attitűd mindvégig jellemzője a Pörös-írásoknak. Így például Gábor Pál remek filmjéről, az *Angi Veráról* szólván is. (1979/3.) (A rendező filmjeiről 1985-ben Pörös kis könyvet jelentetett meg.)

A szociofilm, a dokumentumfilm, a dokumentum-játékfilm szakmai kérdései erősen foglalkoztatták. Az *Új Forrás* – miként már említettem – ugyancsak kíváncsi volt a korabeli magyar társadalmi és szellemi valóságra. Szerencsés találkozás volt. Az 1980/1-es számában terjedelmes összeállítást közöl a folyóirat Dárdayval, Szalaival és a Gulyás fivérekkal a középpontban. (Zárójelben: a szerkesztői törekvések szerencsésen egy irányba mutattak az *Új Forrás*ban: hosszú, és jó visszhangot kiváltó vita indult például [Szilágyi Ákos volt a vitaindító] – elsősorban Sárándi szervező erejének köszönhetően – a nemzet és a nemzettudat mibenlétéről, majd [ugyancsak Szilágyitól] a magyar irodalom önszemléletéről, ezek a témavonulatok is erősítették

egymást a lapban, sőt nem túlzás azt állítani, hogy ezek az anyagok eredményezték a folyóirat „nagykorúsodását”. Sőt az olyan „merényletek” is segítettek, mint a kétszer bíróság elé állítást eredményező Nemere-riport a mentőökről az 1979/1-es számban. Továbbá kőkemény szocioriport-
86 sorozatnak számított akkoriban Deák Attila folytatásos anyaga *Rácsok és csíkok* címmel, amely szigorított fegyházasok mindennapjairól szólt. [1978/1–1979/1.] A főszerkesztő, Payer István emberi és szakmai kvalitásait mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy ezeket a rázós, veszélyes kéziratokat sorra vállalta. Pedig erősen megviselték a következmények, például a bírósági tárgyalások.)

Visszatérve Pöröshöz. Az 1980/1. számunkban két Dárday-alkotásból (*Részvénytársaság és Harcmodor*) adunk részleteket, majd páros interjú következik Dárday Istvánnal és Szalai Györgyivel. Ugyanebben a számban kapott helyet *Szociofilm, avagy a dokumentumfilmkezés új útjai* címmel egy szintén páros interjú – Dékány István munkája – Gulyás Jánossal és Gulyás Gyulával. *A történelmi film színeváltozása* címmel írt alapos és terjedelmes tanulmányt Pörös ugyanez évi 6. számunkban. Többek között azt fejtegette – igen helyesen –, hogy a hatvanas évek a magyar társadalom megnyugvási hajlandóságával párhuzamosan a magyar kultúra (irodalom, film, színház, könyvkiadás, falusi művelődés stb.) felívelő szakasza volt, sőt a magyar film egyik virágkora. A hetvenes évek viszont már a zavar, a megtorpanás, az új kihívások időszaka volt. A magyar filmművészet adekvát módon reagált a kihívásokra, és becsülettel teljesítette hivatását. Számos magyar filmet felidéz a szerző ebben a tanulmányában, érvelése világos és meggyőző. Elemző készsége elegáns, felkészültsége elsőrangú. (Nem véletlenül ítéltük neki ez év decembereiben a folyóirat egyik nívójutalmát –, amit az évek során még három követett.) Filmelemzés a következő Pörös-írás is: Kósa Ferenc *A mérkőzés* című munkájáról, amely 1956 nyarának viszontagságaiba viszi vissza a nézőket. (1981/4.) A kritikai elemek sem hiányoznak ebből az írásból, azaz Pörös Géza nem bálványozta a legnevesebb vagy a számára legkedvesebb rendezőket sem. (Egy apró érdekesség: néhány év múlva Kósa Ferenc lett a legaggályosabb szerzőnk Pörös interjúsorozatában: többször kért korrektúrát ugyanarról a szövegről, telefonon rendelkezett, tökéletes fogalmazást követelt önmagától, úgyhogy egy külön életrajzi esszét is írt nekünk, amit örömmel közzöltünk: *Eredet*, 1986/4.) Az 1983/2. számunkban Pörös újra a Gulyás fiúvekre figyel: a nagy visszhangot kiváltó *Ne sápadj!* című, Medve Alfonz téveszelnök viszontagságairól szóló dokumentumfilmjüket elemzi szakszerűen (*Hétköznapi próbatétel*). Gazdag filmes anyagot ad közre az 1984/6. számunk. Ismét Dárday és Szalai: ezúttal a visszhangos *Átváltozás*. Pörös Géza írását Mátyás Győző kritikus hangú véleménye követi. Harmadik filmes témaként e számban a II. Országos Amatőr Játékfilmszemle munkáiról közlünk

összefoglalót Kakuk Tamástól. (A III. Országos Amatőr Játékfilmszemle – éppen Tatabányán tartották – alkotásairól Peternák Miklós írt értékelést. 1988/2.) A következő év csak egy Pörös-anyagot hozott: Lugossy László szép filmjéről, a *Szirmok, virágok, koszorúkról* ír. (1985/2.)

Nagy sorozat veszi kezdetét 1986-tól: három évfolyamunkban 87 összesen 16 Pörös-interjú (azaz csaknem valamennyi számban) film-rendezőkkal. Gyakorlatilag folyamatosan, egytöbbszerűen. Az első (1.sz.) Gaál Istvánnal (többek között a *Sodrásban*, a *Zöldár*, a *Magasiskola*, az *Orfeusz és Eurydike* rendezőjével) készült, majd jöttek szép sorban a többiek: Sára Sándor (*Cigányok*, *Feldobott kő*, *Holnap lesz fácán*, *Nyolcvan huszár*. 2.sz.), Kósa Ferenc (*Tízezer nap*, *Ítélet*, *Küldetés*, *Guernica*. 3.sz.), Szabó István (*Álmodozások kora*, *Apa*, *Tűzoltó utca 25*, *Szerelmesfilm*, *Buda-pesti mesék*, *Mephisto*, *Bizalom*, *Redl ezredes*. 4.sz.), Dárday István (*Jutalomutazás*, *Filmregény*, *Harcmodor*, *Átváltozás*. 5.sz.), Tarr Béla (*Családi tűzfészek*, *Szabadgyalog*, *Panelkapcsolat*, *Őszi almanach*. 6.sz.), Erdős Pál (*Adj, király katonát!*, *Visszaszámlálás*, *Hazárdjáték*. 1987/1.), Gulyás Gyula és Gulyás János (*Kísérleti iskola*, *Vannak változások*, *Domaházi hegyek között*, *Pofonok völgye, avagy Papp Lacit nem lehet legyőzni*, *Ne sápadj!*. 2.sz.), Gábor Pál (*Tiltott terület*, *Horizont*, *Utazás Jakabbal*, *Angi Vera*. 3.sz.), Krzysztof Zanussi (*Családi élet*, *Illumináció*, *Szerződés*, *Nyugodt nap éve*. 4. sz.), Ember Judit (*Határozat*, *Pócspetri*, *Hagyd beszélni a Kutruczot!*. 5.sz.), Kézdy-Kovács Zsolt (*Ha megjön József*, *Romantika*. 6.sz.), Téglásy Ferenc (*Soha, sehol, senkinek*. 1988/1.), Elek Judit, *Meddig él az ember?*, *Sziget a szárazföldön*, *Istenmezeje*. 2.sz.), Lugossy László (*Bekötött szemmel*, *Köszönöm, megvagyunk*, *Szirmok, virágok, koszorúk*. 4.sz.), Kardos Ferenc (*Gyermekbetegségek*, *Ünnepnapok*, *Egy örült éjszaka*. 5.sz.). – Gyönyörű sorozat. Pörös mindig valamilyen aktuális filmes eseményt ragad meg kiindulópontként, majd becserkészi a rendezőt, ígérletét veszi egy beszélgetésnek. Lesi az alkalmat, mikor keríthet rá sort. Leveleiben erről legtöbbször tájékoztat. A szerkesztőségben elsőbbséget élvez mint szerző: szinte bármennyit írása késhet (nem a saját hibájából), biztosítva van a helye a következő számban. Mindig hiteles szöveggel jelentkezik, sőt a korrektúrárt rendszerint (ha kéri), elküldjük az éppen szóban forgó rendezőnek is. Maguk az interjúk joggal nevezhetők életinterjúknak, ugyanis bőven beszélhetnek vendégeink az életükről, személyes dolgaikról s persze a társadalomról, az emberekről, a művészetről, a filmről, életművükről, s minden esetben az éppen aktuális rendezésükről. Igazi tükör ez a sorozat a nyolcvanas évek magyar filmközéletéről. Az olvasók szerették a sorozatot, Pörös Géza pedig *Új Forrás*-terjesztőnek is kiváló volt: némelykor alig győztük maradék példányokkal kiegészíteni.

(Folytatása következik egy fentebbi gondolatnak. Érdeemes ismét egy pillantást vetni – utaltunk már rá –, hogyan erősítették egymást ebben az időben – tehát a nyolcvanas években – egy-egy számon belül s hosszabb távon is, éveken át az *Új Forrás* egyes közleményei. Így például 1983-
88 ban Komárom megye mezőgazdasági térségeinek ipari tevékenységéről közlünk szociográfiai sorozatot, majd a közművelődés országos helyzete a vitatéma, aztán két évfolyamon keresztül fut a megye irodalomtörténetét feldolgozó tanulmányok sora [ami szintén megérdemelt volna egy külön kötetet], folyamatosan szemléljük a megye képzőművészeti tárlatait [Wehner Tibor], ugyancsak Wehner ír sorozatot a megye problematikus építészeti alkotásairól: *Épületek a múltnak?* Hosszú folytatásokban tartja fenn az érdeklődést a Cs. Varga István szervezésében nagy neveket – mint például Sz. D. Lihacsov, Király István, Gunda Béla, Sőtér István, Dobossy László, Veckerdi László, Juhász-Nagy Pál – felvonultató vita és párbeszéd a *kultúra ökológiájáról* [ebből a sorozatból könyv is lett], szociográfiai vitasorozat keletkezett a tatabányai értelmiség ön- és társadalomképéről. A nyolcvanas években alakul ki és mélyül el a Németh László kultusz, számos elsőrangú írással és fontos dokumentumokkal; fiatal történészek vetik meg a lábukat a lap körül, s fennmarad erős kötődésünk a szlovákiai magyar irodalom, színház és kultúra iránt. 1988 októberében Pozsgay Imre, Juhász Gyula és Benda Kálmán – erősen politikai töltetű – honismereti akadémiai előadásait közöljük, s ugyanebben a számunkban adjuk közre Borbándi Gyula első Magyarországon adott interjúját: a Pomogáts Bélával a Kossuth Klubban zajlott beszélgetést.)

Pörös Géza a kilencvenes évek elején, a „rendszerátalakítás” után tért vissza egy rövid, de intenzív időszakra az *Új Forráshoz*. Hat interjú készített ekkor az ifjabb filmes generáció tagjaival az alábbiak szerint. Kamondi Zoltán (*Halálutak és angyalok*. 1992/2.), Janisch Attila (*Árnyék a havon*. 4. sz.), Szőke András (*Vattatyúk, Európa Kemping*. 6. sz.), Erdélyi János (*Kisvárosi indián*. 8. sz.), Zsigmond Dezső (*Vérrel és kötéllel*. 10. sz.) és Janusz Zaorski (*Királyok anyja, Lányok és özvegyek*. 1993/2.)

Eddig tartottak, ezek voltak Pörös Géza filmes sorozatai az *Új Forrás*-ban. Ezt követte a Duna Televízióbeli munkálkodása, ahol – Sára Sándor mellett – fontos pozíciókat töltött be. Az azóta eltelt idő, a távlatosság azt bizonyítja, hogy Pörös Géza erős szerepet játszott abban a folyamatban, melynek során ez a folyóirat akkor, abban a csak látszatra nyugodt társadalmi és politikai korszakban több tudott lenni lokális rendeltetésénél: élénk – habár nem egyenletes színvonalú – szellemi élet vette körül, amit képes volt tovább sugározni.

NÉPMŰVELÉSI INTÉZETBUDAPEST I., CORVIN TÉR 8.
Telefon: *388-122**Levél cím: Budapest****Pf. 33****1251**

Budapest, 19

Iktatószám:

Tárgy:

Előadó:

Melléklet:

Monostori Imre főszerkesztő

Tatabánya

Kedves Imre!

Ismét témával hozakodók elő, remélhetőleg még időben. Most készül Gaál István filmje, a Gluck operája alapján forgatott Orfeusz és Euridike, amely várhatóan az Európai Kulturális Fórum egyik magyar "díszfilmje" lesz. A filmet Sára Sándor fényképezte, aki a Sodrásban óta most dolgozik először Gaállal.

Mivel Gaálról az Új Forrás még nem írt, s mivel várhatóan szép film lesz, - politikai félreállításokról itt szó sem lehet - szívesen innék majd erről. /egyébként afféle műhelygyakorlatként gyakran járok be a vágószobába, mert Gaál maga is vágja filmjeit, lehet tőle tanulni/

A film várhatóan egy, másfél hónapon belül lesz kész, így az októberi számba lehetne tervezni.

Más. Sajnos, a 1441. ankéttra nem tudtam elmenni, mert táborot vezettem, de Varga Csaba remélem átadta az üdvözlőlevelet.

Hát ennyit.

Szeretettel üdvözlél:

Pörös Géza

/a könyvecskét pedig fogadd szeretettel. Az Angi Vera először nálatok jelent meg, ebből lett. aztán ez a cserebogár /